

DISCIPLINA BEZ STRAHA

*Kako steći poštovanje dece
i ne izgubiti njihovo poverenje*

VOLFGANG BERGMAN

Preveo s nemačkog
Slobodan Damnjanović

Laguna

Naslov originala

Wolfgang Bergmann

DISZIPLIN OHNE ANGST

Copyright © ?????????????????????????????????

Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

„...losing love is like a window in your heart.
Everybody sees you are torn apart...“

Paul Simon, Graceland

„Turn around, and you're tiny, turn around and you're grown.
Turn around, you are a young wife, with babes of your own.“

Melvina Reynolds, Turn around

SADRŽAJ

Zašto biti poslušan?	9
„Ama, budi miran!“	15
TEMELJI	
Prvo majka, a onda?	19
Čemu služe očevi?	29
Roditelji kao davaoci usluga?	37
Bludni sin se vraća kući, a onda se desi nesreća	45
Šta se stvarno računa	49
Propisivati ili ne propisivati pravila, ili kako dečje želje ponekad deluju komično i zanimljivo . . .	53
IPAK OPREZ	
Sve počinje prkosom.	63
Potpuno miran u izolaciji i potpuno sam	69
Sada se lepo igraju	73
Nema ničeg goreg od slabosti bez sažaljenja	79

Oprezno sa zabranama, ili Džejn voli Tarzana, i Tarzan voli šimpanzu	83
Riba ili meso: jede se ono što se nalazi na stolu	87
Ljubav se ne može iznuditi silom, a ni poslušnost	97

LEPO DETINJSTVO, BEZ STRAHA

Dečja radost: ja postojim	103
O engleskim srndaćima i očevima koji ništa ne znaju	107
Dve duše u jednim grudima, ili kako pobediti naviku krađe	111
„Sve si mi živce pokidao – a ja sam ponosan na tebe“	117

PUBERTET SE MORA ZABRANITI...

Pubertet – postoji li tako nešto?	127
Pubertet po drugi put	139
Drveni krevet, dva dušeka i jedan nepotreban konflikt, ili to ne dolazi u obzir!	145

MODERNE PORODICE

I ŠTA NEDOSTAJE POSLUŠNOSTI

Priča o velikom raspremanju	159
Troje dece? Gde to ima?	167
Đavo na internetu, ili kada roditelji moraju biti sasvim odlučni	169
Tela bez stida i bez uživanja – opšta raširenost pornografije	173
Ćerkinе tajne usred dnevne sobe	177

POGOVOR

Četiri istine – gotovo čitavo vaspitanje	181
<i>O autoru.</i>	183

ZAŠTO BITI POSLUŠAN?

Poslušnost uvek pretpostavlja poverenje. Slepa poslušnost, koja je ranije postojala u vojsci i koja danas još uvek postoji u nekim zemljama, jeste poslušnost iz čistog straha. Čak ni u armijama demokratskih država, danas takva poslušnost više ne postoji, a posebno je nema u porodicama koje vode računa o dobrobiti svoje dece.

Poslušnost je posledica dečjeg poverenja. Kome verujem, napisao sam u drugoj glavi, toga doživljam kao jakog. Iz to dvoje, iz poverenja i snage, sledi poslušnost. *Ti si jak, ja ti verujem – sada te i slušam.* To je, zapravo, jedna sasvim jednostavna veza.

I dalje: ko me poznaje tako dobro kao majka, uz koju sam doživeo svoja prva osećanja i čije su me oči, osmeh i lice umirivali? U koga imam više poverenja nego u oca, uz koga sam stekao prva saznanja o svetu i pritom se osetio jakim?

Sve rane veze sa stvarima iz okolnog sveta, s mnoštvom zanimljivih i zavodljivih predmeta koje svi moraju da upoznaju, predstavljaju temelj poslušnosti, što ću u nastavku

teksta pokušati da razjasnim. Nijednoj od ovih vedrih delatnosti i osećanja nisam se prepuštao a da nisam tražio od oca i majke da me uvere kako je ovaj svet sasvim u redu, kako mu se mogu prepustiti i kako mi se u njemu neće ništa loše dogoditi. Majka ili otac uvek su tu!

Kome deca spremnije poklanjaju poverenje nego ocu i majci? I koga ona nesvesno i svesno doživljavaju kao „jake“? Deca to čine i onda kada ta osećanja postanu prevaziđena u određenom smislu – sa dvanaest ili trinaest godina. Ona mogu da se ljute i da dižu galamu, ali iz svakog terapijskog iskustva koje sam imao proizilazio je sledeći zaključak: otac se doživljava kao veliki i nadmoćan. Ponekad se ova nadmoć mora poricati, deca se ponekad moraju boriti protiv nje; mnogi konflikti nastaju upravo zbog toga što se otac u dečjem nesvesnom opaža kao preterano moćan. Kada je ovaj doživljaj preterane moći povezan s pozitivnom slikom o ocu, slikom zaštitničkog oca, onda je za dvanaestogodišnjaka ili trinaestogodišnjaka svet još uvek u redu – kao što je to na najelementarniji način slučaj sa dvogodišnjim ili trogodišnjim detetom.

Ipak, sukobi će uvek postojati jer ne postoji „savršen“ svet! Ali kada se ovo nesvesno poštovanje prema ocu poveže s osećanjem poverenja (*Ovo je čovek kome verujem više nego bilo kom drugom*), onda se očeva nadmoć ne doživljava kao pretnja, već kao zaštita. I tada stvari idu u dobrom pravcu: dvanaestogodišnjak diže galamu, grdi učitelja i školu, posebno matematiku, i pomalo izazivački tvrdi kako će od matematike „dići ruke“ jer nastavnik nema pojma ili je blesav pa ni sam ništa ne razume. U svakom slučaju, s matematikom je kraj!

Tako nešto događa se u svakoj porodici. Ali ogromna je razlika da li otac predstavlja „nesvesnu pretnju“ ili ga takav

dečak doživljava kao svoju zaštitu. Ako je otac „tu“, ako ga dete doživljava kao jakog i ako on tu snagu u narednim godinama ne istroši uludo – time što će, na primer, sa svojim detetom ulaziti u velike sukobe – onda će ga očev glas, očeva prisutnost i razboritost opet umiriti. Jer za nekoga ko ima dvanaest, trinaest ili četrnaest godina mnogo znači to kada ga otac pogleda i kaže: „Slušaj me, sine moj pametni, bez matematike se ništa ne može. Je li to jasno?!“

U gotovo svim slučajevima u kojima su ispunjene te pretpostavke dečak će doduše gundati, ali će u dubini duše osetiti olakšanje i poslušati svog oca. S ocem se izmirio i to ga jača; sada može i sa „glupom“ matematikom ako ne da se izmiri, a ono bar da je na neki način prihvati. Stekao je hrabrost, a otac je još uvek „tu“.

Otac je, nesvesno ili svesno, jaka podrška u lavirintima ranog puberteta. On je brana koja ne dozvoljava da talas straha od škole preplavi dete. Očeve reči nešto znače. Naravno, važi i obrnuto. Onaj ko dete od njegove treće pa do dvanaeste ili trinaeste godine stalno grdi, ko stalno ruši samopoštovanje svog deteta, ko ga „obezvređuje“ kroz negativne primedbe, neobuzdano teranje na poslušnost i stalno potčinjavanje, ko stalno okreće dete protiv sebe, ko pribegava naredbama a ne pokazuje nimalo očinske topline – taj će doživeti da njegov glas izgubiti svaku vrednost. Njegovo prisustvo neće delovati kao „brana pred poplavom“, njegove reči neće detetu doneti smirenje.

Pre svega, želim da objasnim očevima kako pedagogija poslušnosti najpre uništava poverenje kod dece, a onda i njihov očinski autoritet. Deci je, kada uđu u pubertet, potreban pre svega roditeljski, a naročito očinski autoritet.

Ko pribegne „pedagogiji poslušnosti, koju sprovodi *Super-neni*.“* (poštenja radi treba reći da je Neni, pod uticajem mudrih saveta, u osnovnim tačkama napustila svoju sirovu pedagogiju kažnjavanja i da sada pribegava složenijim rešenjima), ko se složi sa knjigom *Pohvala disciplini* gospodina Biba, za njega se može reći: sam je sebe obezvređio.

Možda će postići kratkoročan uspeh, možda će dete jednu ili dve sedmice, možda čak i dva meseca, biti poslušnije nego ranije, zaplašenije, rezigniranije. Ali sa svakim slamanjem osećanja sopstvene vrednosti, sa svakim strahom od kazne, odlazi i deo poštovanja prema ocu. A to se više neće vratiti niti se može nadoknaditi.

Sve studije o dečjem razvoju jednu stvar stavljaju na prvo mesto: u ranom detinjstvu deca moraju da imaju nekog na koga se mogu „trajno emotivno oslanjati“. Pod ovim se misli na mnogo toga. Misli se na majčin pogled ispunjen ljubavlju, na kontakt očima, na bliskost tela i govora. Deca zavise od odraslih, a naročito zavise od svojih roditelja. Ali i male šimpanze zavise od odraslih životinja, i to važi za većinu životinjskih vrsta. Međutim, samo za čovekovu mladunčad važi sledeće: njima ne treba samo materijalna briga, samo hrana i piće – njima je potrebno i emotivno staranje; bez njega oni neće da razviju u sebi ono što čoveka čini čovekom: Ja koje sebe posmatra, koje može da dođe u sukob sa samim sobom, ali koje može sa sobom da uspostavi i odnos harmonije i da bude u stanju neviđene sreće. Sreća je za nas oduvek bila cilj svih duševnih težnji, ona je „praznik za dušu“, kako je to jednom rekao Frojd.

* Engleska serija *Super-Neni* posvećena vaspitanju. (Prim. prev.)

Čovek nije jedinstven po tome što odgovara na ljubav – to čine i mačke, psi, šimpanze, pa čak i beli medvedi – već po tome što bez ljubavi ne može da izgradi sopstveno, bogato Ja. Čoveku za sreću nisu dovoljni samo čisti instinkti.

Vratimo se našem dvanaestogodišnjaku koga muči matematika. Retko koji vaspitač je toliko nemoćan pred njegovom bespomoćnom galamom koliko sopstveni otac ako počne da se služi kažnjavanjem. Jer, ovaj dečak više nije „mali“, on gotovo da više nije dete. On se, bar ne trajno, ne može kaznom naterati na poslušnost. Više ne prihvata kaznu. Možda će se protiv volje pokoriti, ali je njegovo samopouzdanje u tom slučaju uzdrmano. Svaki delić njegove duše buni se protiv očeve kazne. Poverenje koje nastaje iz poštovanja prema detetu uništava se postepeno kroz naređivanje i kažnjavanje, tokom njegove sedme, osme ili desete godine života. Pritom ne govorim o kažnjavanju batinama već samo „o grdnji“, kućnom pritvoru i sličnim stvarima.

Detetu nedostaje „unutrašnji“ lik oca, pomoću kojeg ono u krizama „samovrednovanja“ sebe može da učvrsti. Ono je iznutra prazno, a tu prazninu najmanje od svih može da popuni onaj otac koji je svoje dete u prošlosti više puta razočarao.

Očevi reaguju na neposlušnost tako što bivaju bespomoćni i uvređeni, što se može razumeti. Oni smatraju da ih je sin (ili ćerka) omalovažio, a ko voli da mu rođeno dete stalno pokazuje odbojnost ili čak da ga gleda neprijateljski? Upravo se to dešava autoritarnim očevima koji su uništili poverenje u sebe ako ne ranije, a ono u pubertetu. Sad mogu da grme i besne, da zabranjuju izlazak iz kuće, da isključuju kompjuter – ništa im ne pomaže. Sinovljeva reakcija je uvek ista. Možda rezignirana, ali takođe umorna, odbojna; očev autoritet odavno je uništen neprestanim kažnjavanjem.

Takvi očevi se u duši svoje dece pretvaraju u „antiočeve“. Znamo li kako se takvo dete oseća? I zar ne osećamo da je takav otac nesrećan i da bi želeo da se, ako treba svim sredstvima, ta nesreća otkloni? I ne nastaju li tako one žestoke krize koje se često završavaju nepomirljivim razdorima? Obe strane su neutешne, izjedaju se, a začarani krug sukoba okreće se sve brže.

AMA, BUDI MIRAN!

Ponekad kažemo prekorno, ponekad viknemo, ponekad zaurliamo: *Ama, budi miran!*

Deca nisu mirna niti to treba da budu. Ponekad se i meni, čoveku koji istinski voli decu, dešava da mi njihovi postupci idu na živce, i to pre svega onda kada u njihovoj živahnosti i aktivnosti naslutim prikriveni nemir, večno teranje koje im ne daje predaha i stalno ih goni da se okreću ukrug.

Hiperaktivna deca su takva i ona svoje roditelje dovode do očajanja.

Ali ne samo ona, već su i mnoga deca koja ne ispunjavaju ovo „dijagnostičko merilo“ u stanju da nas raspamete svojim izuzetno velikim nemirlukom, svojom neumornom aktivnošću. Onda opominjemo, vičemo, čak urlamo na njih: *Smiri se već jednom!*

Opominjanju se gotovo ništa ne može zameriti. Deca koja se u prisustvu svojih roditelja osećaju sigurno i zaštićeno ne reaguju uplašeno, već manje ili više poslušno. „Deca koja se osećaju sigurno“ stanu, zaustave se i na trenutak umire kad čuju opominjući glas majke ili oca.

Taj glas za njih još uvek ima umirujući prizvuk ako ga ne prati neka mrzovolja. Umirenje je posledica bezbrojnih zaštitničkih opomena. Deca postaju poslušna, ali bez straha.

Druga deca ne mogu da se umire, već očeve ili majčine opomene još više podstiču njihov nemir. Ona ne mogu iz zvuka njihovog glasa da izvuku umirenje. Majka ili otac pružaju im malu ili nikakvu sigurnost. Oni ih samo plaše. Deca učute, ali – obratite pažnju! – upravo ova deca koja se ukoče kad roditelji viknu na njih posle samo nekoliko minuta opet postaju nemirna, opet dižu istu ako ne i veću galamu.

Nije svaka poslušnost ista, nije svaki autoritet isti – postoji dobra i rđava poslušnost, zaštitnički i zastrašivački autoritet. Nalazimo se pred izborom.

TEMELJI